ABBREVIATURAE
VOCABULORUM

usitatae in scripturis praecipue latinis medii aevi,
tum etiam slavicis et germanicis,
collectae,
et
ad potiorem usum archivariorum, diplomatarum, bibliothecariorum, aliorumque vetustatis indagatorum
editae
a

JOANNE M. HULÁKOVSKÝ.

Pragae.
Impressum in lithographia M. A. Vítek.
1852.

ZKRÁCENÍ SLOV,

užívaná v rukopisích a listinách zvláště latinských středního věku, pak i českých a staroslovanských, jak kyrylicí tak glagolitou psaných, anobrž i německých,

sebraná,

a

ku prospěchu diplomatů, archivarů, knihovníků a jiný milovníků písemných starožitností

vydaná

od

Jana M. Hulákovského.

V Praze.

Kamenotiskem M. A. Vítka.

1852.

Abkürzungen

von

Wörtern,

wie sie vorzüglich in lateinischen Handschriften des Mittelalters vorkommen, mit beigefügten slawischen und deutschen dergleichen Schriftzügen,

gesammelt,

und

zum Gebrauche von Diplomaten, Archivbeamten, Bibliothekaren und Archäologen

herausgegeben

von

Johann M. Hulákowský.

Prag.

Steindruck von M. A. Witek.

1852.

Praefatio.

Hisce prasto opusculum, volumine quidem parvum, at multorum annorum labore congestum. Superfluum id fortasse videbitur non uni, quum existent opera praestantissima Mabillonis, Benedictinorum e Congregatione Sti. Mauri (opus, quod et in linguam germanicam traductum et adnotatis auctum est ab Adelungio), Baringii, le Moine et Batteneyi, Gruberi, Zinkernagelii, et aliorum, de re diplomatica, itaque de Abbreviaturis quoque, plus minusve complete tractantia, imo etiam excellens Lexicon Diplomaticum I. L. Walteri, omnes fere abbreviaturas a saeculo VIII. ad XVI. usque, summa cum diligentia, ordine alphabetico, aeri incisas exponens. Attamen spero fore, ut praesens opusculum ad rem diplomaticam non nihil contribuat, et non nullis sit non ingratum. Nam istorum librorum raritas, magnum plerumque volumen et nimium pretium haud parva sunt obstacula, quo minus lectores vetustarum scripturarum eos valeant sibi comparare. Praterea opera ista, excepto ultimo, abbreviaturas e diplomatibus tantum paucas, nullas e codicibus exhibent. Kirschii quoque (Adami Friderici) Cornu Copiae linguae latina, etsi copiosissimam praebeat collectionem compendiorum scribendi ex autoribus romanis, imo etiam non parvum

numerum notarum juris, a Magone (Magno?) collectum, tamen nihil continet de medio aevo, et quoad praefatas notas non valde certum esse videtur. Et tamen hujusmodi abbreviaturae, cum in scriptis medii aevi copiose occurrant, quam maxime impediunt, difficilemque faciunt istorum scriptorum lectionem. Quanti ex earum non accurata notitia oriantur errores, exemplum, ut aliquod, si licet, adferam, habemus unum apud Maximilianum Millauerum, piae memoriae, qui in diplomate de consecratione ecclesiae Bohnicensi prope Pragam (vide ejus: „Die Kirche zu Bohnitz, ein Beitrag zur vaterländischen Religions- und Kirchengeschichte. Prag 1830." cum facsimili) vocem xpini male legens „Crispini" pro recto „Christini" reprobasse videtur Martyrologium, sed injuste; alterum, novissimum, apud magni alias a nobis aestimatum Venceslaum Maciejovski, qui in opere suo historico: „Pismiennictwo Polskie od najdawniejszych czasów až do roku 1830. Tom I. (Warszawa 1851.)" inter additamenta ultimum vetussimi manuscripti polonici (cujus specimen adnexuit) locum „Iste lib' Can̄c̄ nr̄is adcorp9 x̄r" legit „Iste liber canticis nostris adcorporatur" pro vero „Iste liber est Canonicorum regularium ad Corpus Christi." De abbreviaturis tandem germanicis (quatenus scio), et inter slavicas bohemicis, quamquam raro usitatis, plane nihil, de veteroslavicisque parum extstat librorum instructivorum. Ita-

que ad diminuendas tollendasque hasce difficultates et defectus manuale hoc, ad proprium quidem usum maxima parte jam anno 1833 confectum, aptum esse putans, ad votum clarissimi dni. Venceslai Hanka, bibliothecarii Musei Bohemici, aliorumque amicorum publico usui edendum esse decrevi, simulque, ut forma vel modus abbreviationum eo certius ac verius redderetur, sumptusque editionis ac pretium libri diminueretur, totum propria manu scriptum imprimendum in lapide tradidi. Id, quod huic libello proprium est, quoque a similibus aliorum operibus praecipue differt, sunt regulae, quas in abbreviaturis praesertim latinis, congerendo eas e multis et variis codicibus aeque ac diplomatibus, observatas fuisse inveni, atque, ut superflua plurimarum abbreviationum alphabetica consignatio evitaretur, in praesentem formam redegi. Continet igitur qualibet hujus operis pars, latina scilicet, slavica et germanica (haec ultima ut minima) semper prius regulas et tum demum compendia ipsa, quae regulis comprehendi non potuerunt ob nimiam, nonnumquam irregularem aut lectu difficiliorem, qua repraesentari solent, abbreviationem. Oporteret quidem, et tironum usui forsan magis proficeret, abbreviaturas illas pari modo in parte latina, sicut in slavica (partim) et germanica factum est, ad instar originalium depingere. Quoniam vero id ob maximam

varietatem scripturae unius ejusdemque vocabuli abbreviati secundum diversas aetates et manus in diplomatibus et codicibus nec fieri posse nec necessarium esse videbatur, cum non diversarum scripturarum specimina sed solum abbreviaturas universe praebere finis hujus operis est; jamque etiam Adelungius tales abbreviaturas communibus typis imprimi, Zinkernagelius ad recentiorem scribendi modum excudi jusserat: sane etiam ego, ut eas consueta mihi manu exararem, et licitum mihi et ad informationem, qualem formam exhibeant et quomodo legenda sint, sufficiens esse putavi. Si tamen optatum fuerit, ut vero originalium charactere designentur, id, sicut et alia vota, prout potero, adimplere, manualeque hoc in nova ejus editione, si qua opus fuerit, perfecitus et adauctum reddere studebo.

Denique etiam inclytae Regiae Bohemicae Societati Scientiarum pro suffulcro pecuniali, quod ad edendum hocce manuale, agnoscens ejus utilitatem, sponte sua mihi graciose suppeditare dignata est, maximas, quas debeo, grates hic denuo libenter ago.

Pragae mense Decembri 1851.

Předmluva.

Odvolávaje se na to, co jsem již v latinské před mluvě o tomto spisu vůbec pověděl, a dále o německé části jeho se zmiňuji, uznávám potřebu, také o slovanské části několiko slov promluviti.

Českých způsobů zkracování slov není sice mnoho, a však přece více než německých; a poněvadž se těch to českých neužívalo tuze často, byla neznámost jich snad příčinou, že i Jos. Jungmann zkrácené gt, místo geſt (jest), co zvláštní slovo do svého Slovníka přijal. Uplnější tedy seznámení se s českými způsoby zkracování, soudím, že každému, kdož se starými spisy českými co činiti má, co nejaký ac jen skrovný příspěvek k diplomatice české milo bude, an posud nikdež o nich ani zminka se nedála.

U větším počtu nacházejí se zkrácená a stažená slova ve spisích písmem kyrylským a glagolitským psaných, byvši v obyčeji, zvláště v prvnějších, až do XVII. století. Poněvadž pak liturgie slovanská již za nejstarších časů v Čechách, jmenovitě v klášteře Sázavském (Sv: Prokopa), později v Praze v Emauzích, kdež to jinak za starodávna „na Slovanech" se říkalo, pěstována byla, jakož všem znatelům dějů českých známo,

a několik, ač jen málo, nám dochovaných, kyrylicí i glagolitou psaných kněh, mezi nimi též před patnácti-letím objevené Remešské, původně však Sázavo-Emauzské evangelium svědčí; a nyní duch slovanský k nemalému prospěchu literatury samé a k vzájemnému vzdělání vždy u větším oboru se prostírá: i soudím, že připojení takových kyrylských i glagolitských zkrácení nejenom ne zbytečno, anobrž pro každého jazykozpytatele a pěstovatele slovanské vzdělanosti i příjemné jest.

Podotýkám jenom ještě, že v české části jen začátečnými písmeny (siglae) naznačená slova vyňata jsou větším dílem z desk zemských; v staroslovanské pak části valný díl těch zkrácení vzat jest z rukopisu ЄВАНГЕЛІЄ, СЛОВА И ПОУЧЕНІꙖ РАЗНЫХЪ ПРЕПОДОБНЫХЪ ОТЕЦЪ (z počátku XVI. věku; v Českém Museum), pak z knížek: Первое оученіе, въ Москвѣ, ҂аѱч (1790), [illegible], [illegible], ҂аѱлѳ (1739), a z Dobrovského Institutiones Linguae Slavicae dialecti veteris, Vindobonae 1822; ostatek ale z jiných rukopisných zlomků i listin, pokud se mně jich k použití dostalo, a síly mé stačily, čerpáno.

V Praze ku konci Prosince 1851.

Vorrede.

Nachdem bereits in der lateinischen Vorrede das Nöthige über das vorliegende Werkchen überhaupt und über dessen slavischen Theil in der böhmischen Vorrede insbesondere gesagt worden ist, erübriget mir nur noch Weniges auch über den deutschen Theil desselben zu sagen.

Bekanntlich führen selbst deutsche Diplomatiker in ihren Werken nur lateinische Abkürzungen an. Denn von den wenigen deutschen Abkürzungen sind manche noch gebräuchlich, und daher bekannt. Ob Niklas Staphorsts zum Druck vorbereitetes Werk über altdeutsche Abkürzungen, woraus Baring in seinem Clavis Diplomatica einige Beispiele aufgenommen hat, oder ein anderes Ähnliches von irgend Jemand dennoch veröffentlicht worden, ist mir unbekannt. Wenn ich daher über die deutschen Abkürzungen dennoch Einiges, desto mehr aber von den im XVI. Jahrhundert beim Geschwindschreiben üblich gewesenen und sogar noch schwerer als die Abbreviaturen zu lesenden, flüchtigen Schriftzügen, welche, so wie in England, Anlaß zur nachherigen Entwickelung der Stenografie gegeben haben mögen, hier beisetze, glaube ich auch zur deutschen Diplomatik einen, wenn auch nur den geringsten Theil beigetragen zu haben, welcher dennoch gütigst aufgenommen werden möge. Es sey nur noch bemerkt, daß die meisten dieser flüchtigen

XIV.

Schriftzüge, den Konzepten des als Sekretär, dann kgl. Rath bei der ehemaligen k. Kammer in Böhmen (soviel als jetzt k. Statthalterei) angestellt gewesenen Ritters Florian Griesbeck von Griesbach auf Katzerof (1535–1565) entlehnt sind.

Prag, im Dezember 1851.

I.

PARS LATINA.

Regulæ.

Quomodo vocabula abbreviata legenda sint, aut ex signo abbreviationis aut ex finali syllaba vel littera superius posita colligi potest. Igitur

I. De signis.

Signorum sunt alia, quae certam, alia, quae minus certam habent denotationem.

a. *Signa certioris denotationis sunt:*

1.) ꝭ, *finale, in superiori linea, denotat* **is**:
audiſtꝭ – audistis, vidiſtꝭ – vidistis,
dotꝭ – dotis, natꝭ = natis,
dicꝭ = dicis, regꝭ = regis.

2.) ꝝ, ꝝ, *finale, in medio linearum, denotat* **rum**:
Boemoꝝ – Boëmorum, viroꝝ – virorum.

3.) ᷣ ᷣ ᷣ ᷣ, *super vocabulis, significat* **ur** *vel* **tur**:
c͛ator – curator, teſtamᷣ – testamur,
dicitᷣ = dicitur, igitᷣ = igitur.

4.) ꝰ, *plerumque super linea, indicat* **us**:
iꝰ = jus, legimꝰ = legimus,
ſeruꝰ = servus.

5.) ꝯ ꝯ ꝯ, *initiale, intra lineas, ponitur pro* **con** *et*

nonnumquam etiam pro **cun**, **cum**, *imo et pro* **co**:

ↄuent⁹ = conventus, ↄsilio = consilio,
digt = dicunt, nasↄᶻ = nascuntur,
ſegd⁹ = secundus, ↄgnicio = congnitio.

6.) ; ʒ, *finale, in medio linearum, designat* **m**, **et**, **que**, *et litterae* **b** *affixum etiam* **us**:

donu; = donum, dec; = decet,
uſ; = usque, virib; = viribus.

b. *Signa minus determinatæ denotationis.*

1.) ' ' ^, *super linea, substituit*

e:	*d' = de.*	*abſns = absens,*	
	ɿꝝ = rerum,	*iubmuſ = jubemus.*	
i:	*porcö = porcio,*	*ↄdicö = conditio.*	
r:	*ẽit = erit,*	*odöis = odoris.*	
er:	*tra = terra,*	*libi = liberi.*	
re:	*ċditor = creditor,*	*diſct⁹ = discretus.*	
ri:	*t̃buie = tribuere,*	*t̃a = tria.*	
ir:	*c̃ca = circa,*	*ſ'mam⁹ = firmamus.*	
ro:	*cõna = corona.*		

Nota. *Nonnumquam hoc signum parum differt a sequenti, aut potius cum eo commutatur, in codicibus manuscriptis.*

2.) ‾ ~ ˋ ͡ , *supra vocabulum, signum usitatis*

simum, et quidem pro

m: *cū = cum, tū = tum, dāpnū = dampnum,*
n: *nō = non, ī = in, āīa = anima,*
nōīe = nomine, lūīe = lumine.
mn: *ōīa = omnia, ōīo = omnino.*
ni: *fīs, fīs = finis, opīo = opinio,*
mīst' = minister, vel ministri.
i: *religō = religio, nocōez = notionem.*
ne: *rogacōm = rogationem, laudacōs = laudationes.*
en: *mīsis = mensis, lum̄ = lumen.*
um: *loc̄ = locum, fest̄ = festum.*
un: *hc̄ = hunc, tc̄ = tunc, nc̄ = nunc,*
st̄ = sunt, m̄di = mundi.
Sic etiam in verbis finale:
bt̄ = bunt,
rt̄ = runt.
it: *dic̄ = dicit, ag̃ = agit, er̄ = erit.*
s: *ip̄e = ipse, caib3 = casibus.*
iv: *actā = activa, captōꝝ = captivorum.*
vi: *dīne = divine, dīcias = divitias,*
cītas = civitas.
ati: *r̄o = ratio, or̄o = oratio, don̄o = donatio.*
iti: *ꝯdō = conditio, petōnē = petitionem.*
uti: *solō = solutio*
oti *sc.*: *negō = negotio, &c.*

pro -a-t: fcum - factum, pca - pacta.
e-t: elci - electi, rcoribz - rectoribus.
i-t: dco - dicto, relce - relicte.

3.) ˜ ~ ⌒, supra lineam, usitatur pro
ma: ar̃ = arma, for̃ - forma,
ulti - ultima.
na: bõ = bona, affigtõ = afsignationem
ra: hõ = hora, integ̃ = integra,
ꝯt = contra, ẽt = erat.
ca: lor̃e = locare, võtur = vocatur.
ga: ñẽt = negat, lẽtᵐ - legatum.
ta: iuxẽ = juxta, nõ = nota, mor̃lis = mortalis.
va: octã = octava.
tia: pſtañ = prestantia, letĩ = letitia.
ria: hyſtõ = hystoria.
a: mẽ = mea, ñlᵐ = malum.
Universim, ubicumque hoc signum occurrit, semper indicat syllabam aliquam in a exeuntem
In aliquibus exemplaribus tamen etiam pro r aut er hoc signum positum invenitur, v. g.
fuĩt - fuerit, ṽo = vero.
Qualem denotationem habeant signa, literis b, d, l, p, q, ſ (s) injuncta, vide has literas inferius in conpendiis.

II.

Ubi nullum signum, ibi denotatio abbreviationis e litera vel syllaba, superius linea posita, cognosci potest. De hoc regulae speciales:

a. Jam in radice vocabulorum.

1.) Vocalem **e, o, u** superius positam praecedit **r** aut **n**, vocalem autem **i** imo etiam sequitur **r**, e.g.

gͤmio = gremio, ĩteqͤ = integre,
cͤdite = credite. magͤ = magne
agͦsce = agnoscere, pigͦre = pignore.
pͦdens = prudens, ꝯgͧũ = congruum,
cͧcis = crucis, fcͧtus = fructus.
pͥma = prima, scͥpta = scripta.
magͥficeñ = magnificentia, digͥtas = dignitas.
vgͥis = virginis, vͥtus = virtus.

2.) Ita etiam praecedit plerumque **e**, quando **c**, et plerumque **i**, quando **t** superius positum est

nͨ = nec, respͨtu = respectu.
sͨ = sic, vͨtoia = victoria.
sͭ = sit, exͭ = exit, fuͭ = fuit,
ꝯmͭtẽ = committere.

b. In syllabis formalibus.

Solet hic praecipue opprimi **m, n, ni, r, ri, ci, d,**

di, t, ti, ta, vi, *etiamsi non sint syllabae formales. Opprimitur nonnumquam* **u** *ante* **m, d**. *Specialiter:*

1.) *In* **substantivis** *exeuntibus in* **us** *et* **um**, *et simili modo in adjectivis trium terminationum, tandem in substantivis exeuntibus in* **tia, tio, atio, itio, utio, tas, tudo** *et* **tus**, *quae in genitivo* **utis** *habent, tantum finalis litera vel syllaba denotationem indicat per omnes casus utriusque numeri. Exempla:*

refugi^{m} = refugium

do^{9} = domus, g̃^{9} = gradus, m^{o} = modo.

reg̃ = regni, dig^{or} = dignior,
v^{m} = unum, cast^{m} = castrum,
ca^{m} = casum, to^{m} = totum,
ac^{a} = acta, r̃me^{m} = remedium,
hospi^{m} = hospitium, offi^{a} = efficia,
iusti^{a} = justitia, instan^{e} = instantiae,
ac^{o} = actio, p̃sũpm = presumptionem,
appt^{o} = appellatio, dubi^{ne} = dubitatione,
cogm = cognitionem, diff^{o} = diffinitio,
r̃sol^{o} = resolutio, signes = signationem,
volũ^{s} = voluntas, huã^{tẽ} = humanitatem,
ca^{tas} = caritas, capa^{tẽ} = capacitatem,
sole^{tẽ} = solemnitatem, festi^{t} = festivitatum,
ve^{tes} = veritates, vt^{b} = virtutibus,

fortitu° - fortitudo, ꝯsuet^{ne} = consuetudine,
or^{ne} - ordine.

Nota 1. Attamen satis distinctus est numerus pluralis a singulari, aeque in **s** terminanti, tam in substantivis quam participiis; e.g.:
vtu^{s} = virtutes, vtilita^{s} = utilitates.
disce͞^{s} = discentes, audie͞^{s} = audientes.

Nota 2. In substantivis, exeuntibus in **mentum**, dissa est syllaba **men**; ut:
fūda^{tu} = fundament., sac^{tu} = sacramentum,
testa^{t} = testamentum, iura^{ta} = juramenta.

2.) In **adjectivis** terminatio **bilis** per omnes casus tantum finali litera indicatur:
uaia^{t} = variabilis, mu^{t} = mutabilis,
mo^{li} = mobili, augmta^{bs} = augmentabilibus.

3.) Simili modo **adverbia** exeuntia in **liter** tantū litera **r** indicantur:
a^{r} = aliter, ra^{r} = realiter,
for^{r} = formaliter, actu^{r} = actualiter.
Imo hoc **r** etiam **biliter** denotat:
pba^{r} = probabiliter, ĩfalli^{r} = infallibiliter.

4.) In **verbis** praesens, futurum et imperativus haud multam praebet difficultatem:
debe⁹ = debemus, agi⁹ = agimus.

dici^r = dicitur, loq^r = loquimur,
dab^t = dabit, gau^te = gaudete,
lau^te = laudate, cōfite^i = confitemini.

ut (-iunt) indicat tertiam personam pluralem praesentis et praeteriti activi:
fa^ut = faciunt, ve^ut = veniunt,
r̄spi^ut = respiciunt, cōsue^ut = consueverunt.

n̄r (untur) indicat tertiam personam pluralem praesentis passivi:
po^nr = ponuntur, distig^nr = distinguuntur.

b^r (bitur) indicat tertiam personam singularem futuri passivi:
hūliab^r = humiliabitur, exaltab^r = exaltabitur.

Nota. Vide etiam **lr** et **f^r** inferius in compendiis.

Difficilius est distinctu imperfectum a perfecto modi activi; at ulterius tamen crebrius usitatum.
q̄re^tis = quaerebatis, ve^t = venit,
nega^t = negavit, mōstra^t = monstravit,
ɔg^t = cognovit, cāta^ut = cantaverunt.

5.) In **participiis** et **gerundiis** verborum praecipue elidi solet syllaba **an** et **en**, nonnumquam cum praecedenti litera aut syllaba jam facile comprehensibili:
me^s = medians, sapi^s = sapiens,
p̄ce^tem = praecedentem, sci^bus = scientibus,

cōt.^{te} = continente, effi.^{em} = efficientem,
ve.^{te} = veniente, ſciᵭ = sciendum,
noᵭ = notandum, ſig.^{du} = signandum,
neᵭ.^{o} = negando, viᵭ = videndum,
fa.^{du} = faciendum, moᵭ = movendum,
ōndd' = ostendendum, repu.^{da} = reputanda.

Necesse est etiam scire, **numeralia** arabica olim, et quidem usque ad XVI. saeculum, aliam formam habuisse, et numeros romanos, excepto mille, parvis literis designatos fuisse. Itaque:

ο	. . . .	erat	0.	
1	aut j	. . . . .	1 vel	I.
7	. ij	. . . . .	2 .	II.
3	. iij	. . . . .	3 .	III.
ᴙ	. iiij vel jv	. .	4 .	IV.
ч	. v	. . . . .	5 .	V.
6	. vj	. . . . .	6 .	VI.
ʌ	. vij	. . . . .	7 .	VII.
8	. viij	. . . . .	8 .	VIII.
9	. viiij v. ix	. . .	9 .	IX.
10	. X, X v. X	. . .	10 .	X.
ч0	. l	. . . . .	50 .	L.
	ɟ	. . . . .	½,	
	ij	. . . . .	1½,	

XL erat . 4x.

Ordinalia quoque tantum ultima litera ind
cantur:

xl̃	= quadragesima,	t̃, 3ª	= tertia,
ꝗª	= quarta,	p̃	= prima,
pº	= primo	pᵐ	= primum,
viijª	= octava,	viijº	= octavo, et sic por

Ad designandam qualitatem et modum:

duᵡ aut dᵡ	= duplex,	duᶜᵉ	= duplicem,
tᵡ . 3ᵡ	= triplex,	tᶜᵉ	= triplicem,
ꝗᵡ	= quadruplex,	ꝗᶜⁱ	= quadruplici,
dʳ	= dupliciter;	3ʳ	= tripliciter;
ꝗʳ	= quadrupliciter, e. s. p.		
q∞	= quomodo,	p∞	= primomodo,
v∞	= unomodo,	2∞	= secundo modo
a∞	= aliomodo.	3∞	= tertio modo,
n∞	= nullo modo, e. s. p.		

Adnotationes.

1.) Quod hic sub II. b. de literis aut syllabis s[u]perius positis dictum est, valet magna parte etia[m] tum, quum non superius sed penes positæ sun[t], quod praecipue in exemplaribus diligentius scr[ip]tis occurrit.

2.) Nonnumquam duae litterae sibi simul

conjunctae inveniuntur, ut:

dbere = debere, pitas = probitas,
expre = exprobrare. q' = quid,
pia = propria.

3.) Non parvam quandoque difficultatem efficiunt literae **i, n, u, m**, quae, quum junctae continus et eodem modo scriptae sunt, et **i** non punctatum est, haud facile distingui posfunt; quod etiam de literis **v, b**, et de **e, c, t** valet, quum sibi sunt similes.

4.) Alia difficultas est, quod etiam signa non semper in recto loco posita sint.

In his et in omnibus alliis casibus, ubi speciales contractiones hic non tactae sunt, eaedem jam ex contextu intelligi posfunt.

Caeterum patet ex simplicibus compendiis, quomodo composita aut vocabula prolongata aut in casibus obliquis sint legenda.

Si ergo q' = quid, erit qq' = quidquid,
pª = prima, pria = primaria,
7 = septima, 7na, 7na = septimana,
na = natura, ne = naturae,
fr = frater, fres = fratres,
frum = fratrum, etc.

Signa, vocabula denotantia.

=	*i.e. esse.*	ꝉ	= *et tunc.*
⁊, 7, ⁊, ⁊, ⁊	= *et.*	⁊c̃, ⁊cͣ, ⁊c̃, x̃	= *et caetera.*
⁊̄, ⁊̄, ⁊', ⁊ˢ	= *etiam.*	⁊̇, ʒ	= *est.*

2ᵐ = *secundum.*

ø = *obiit et praesens.*

øˢ = *praesens.*

Nota. *Quod signum ø praesens denotet, elucet e sequenti propositione:*

ome ø ē sep finis ptita et ĩciũ futĩ. i.e. omne praesens est semper finis praeteriti et initium futuri.

Compendia.

A.

ȧ }
a' } = aut et autem.

ā = autem.

ã }
a^a } = alia.

a⁹ = alius.

a^d = aliud.

a^a = aliqua.

a^is = aliquis.

a^n = aliquando.

a^oa = altiora.

a^s = antecedens.

d'as = alias.

ab^te = absolute.

ab^ua = abstractiva.

a'bi = alibi.

abſtīa }
abſti^a } = abstinentia.

accātor = accusator.

acci^r = accipitur.

acci^do = accipiendo.

acci^t = accipit.

acci^s = accidens et accipiens.

accñ = accidentia.

accns = accidens.

accō = acceſſio.

acq^r = acquiritur.

acq^le = acquisibilis.

acūl' = actualis.

ad^o = adeo.

ad' }
ȧd' } = aliquid.

ȧd = aliquod.

aff^vu = affirmativum.

aī = animi.

āl = Albertus.

āt = alias.

āt }
al' } = animal

at }
allā } = alleluja.

alle^o = allegatio.

atn = aliquando.

als = alias.

am̃ = aliquam.

a^{e}m = aliquem

an̄ = ante.

añ / añ^{a} = antiphona.

an^{9} = annus et angelus.

an^{4} = angelorum.

an^{t} = angelis.

an̄cciaē = annuncciare.

ans = antecedens.

anti^{te} = a nativitate.

anx̄^{c} = Antichristus.

aō = actio.

ap' = aput i.e. apud.

ap^{9} = apostolus.

ap^{ca} = apostolica.

ap^{l} = aprilis.

ap^{ne} = aptitudine et appellatione.

āpli^{ri} = amplificari.

aptica = apostolica.

apls = apostolus.

apo^{ce} = apostolice.

app; = apparet.

app^{ne} = appellatione.

app^{tu} = appellatum.

aq's = aliquis.

ar^{lg} = articulus.

arst°^{lis} = Aristotelis.

ar^{m} = argumentum.

ar^{o} = arguo.

ar^{ti} = argumenti.

arêpus = archiepiscopus.

a'q = aliquis.

aſſ^{m} = asſumptum.

aſſor = asſessor.

āt = autem.

at; = attinet.

atm̄ = attamen.

attri^{r} = attribuitur.

aū = autem.

au^{te} / auc̃^{te} / aucte = auctoritate.

aug^{9} = Augustus.

B.

b' } = bis finale et ub: plebˀ = plebis, nob = nobis, sbˀ = sub, dbūū = dubium.

bē = beate.

beª = beneficia.

bī = beati.

bēn = benedictionem.

bn̄ = bene.

bn̄fiū = beneficium.

bo. p⁹ } = bonorum possessio.
boꝝ p⁹ }

bo. fi. = bona fides, -ei &c. (per omnes casus).

bs̄ = beatus.

bt̄a = beata.

C.

ć = cui.

c̄ = cum.

cª = causa.

cᵐ = centum et capitulum.

cʳ = cur et currit.

c⁹ = cujus.

c; = cadit.

cā = causa.

câ = causam.

caᵗ = capitalis.

caᵐ = capitulum.

caē = causæ.

caꝭ = causis.

canᶜ = canonici.

canᵗᵘˢ = canonicatus.

cathˡice = catholice.

c̃c = circa et contra.

ċcuᵐ = circularem.

ceꝝ = coelorum.

ceᵗ = cedit.

ceʳ = ceditur.

ciᵗˢ = civitatis.

cl̄a } = clausula.
cl̃a }

ċoª = corona.

coi̇ = communi

comˢ } = comes.
cōm }

cōn } = contra.
ↄ̃ }

9̃ = consequentia.

9ª = consequentia.

9:do = concedo.

ɔ:° = commemoratio et conclusio.

ɔˢ = conveniens et consequens.

ɔ́:t = convenit.

ɔ:t = contra.

ɔti = continenti.

ɔ:to = concreto.

ɔt9 = contentus et conventus.

ɔ́cari = communicari.

ɔcto = conclusio.

ɔcupīa = concupiscentia.

ɔdā = cujusdam.

ɔ̃dcõ = contradictoria.

ɔ́eñ, ɔ́eñª } = convenientia.

ɔ́ens = conveniens.

ɔfs, ɔfess } = confessoris.

ɔfō = confessio.

ɔg:do = cognoscendo.

ɔīō; = communionem.

ɔ́iter, ɔīr } = communiter.

ɔm̄t9 = commentatoris.

ɔm̄care = commentare et communicare.

ɔme°, ɔm° } = commemoratio.

ɔñ, ɔn̄a, ɔūn̄a } = consequentia.

ɔn̄r = consequuntur.

ɔn̄s = consequens.

ɔˢnt = conveniunt.

ɔˢre = convenire.

ɔ́uem = communem.

ɔūi = communi.

ɔp:le = comprehensibile.

ɔfi:di = considerandi.

ɔfidd' = considerandum.

ɔftiᶻ = constituitur.

ɔfti°, ɔftō } = constitutio.

ɔti, ɔtiā } = continua.

ɔtiª = contingentia.

ↄti^{b} = contingentibus.
ↄti^{e} / ↄtie̅ } = continue.
ↄti^{re} = contingere.
ↄtus = contentus.
corꝛ = coram.
co̅r = corpora.
cor^{t} = corporalis.
cor^{o} / coꝝ^{o} } = corrumptio.
c̓pa = corpora.
c̊ūfsa = controversia.

D.

d. = dicit et diceret.
d. = duo (per omnes casus).
d' = de et dum finale.
ꝺ = dum, dem finale.
đ = dum, dem, dis fin:
ꝺ^{n} = differentia.
ꝺ^{ul} = discipulis.
ꝺ' = dici.
ꝺ^{o} = dico et dictio
d^{r} = dicitur.
ꝺ^{s} = dicens.
ꝺ^{t} = dicit.
ꝺ^{ca} = distincta.
ꝺ; = debet.
dd' = David.
dđ / dd'm } = dicendum.
de^{e} = de se.
de^{ro} = demonstro.
dē^{9} = debemus.
dē^{tis} = debetis.
declā^{r} = declaratur.
declo̅ = declaro.
dem̄racio = demonstratio.
dem̄t^{r} = demonstratur.
den; = denique.
dēre = demonstrare.
desol̄ = desoluti.
dēta = demonstrata.
dy^{li} = diaboli.
di^{le} = divisibile.
di^{r} / did^{r} } = dividitur.
die = divinae.
dif^{tas} = difficultas.
diffā = differentia.

diffr̃ia = differentia.
dine = divinae.
dío = divisio.
dioc^{s} } = diocesis
dioc̄ }
dis̄ = divinis.
dift^{o} = distinctio.
ditte = dimitte.
dm̄ = deum.
dn^{s} = dicens.
dn̄d' = dicendum.
dñ^{t} = descendit.
dñdē = descendere.
dnd; = descendet.
dn̄r = dicuntur.
dn̄s = dominus et dicens.
dn̄t = dicunt et debent.
dō = deo.
dō̃ = domina et domini-ca (dies).
do^{ca} = dominica.
do^{9} = domus et dominus.
doc̃ = doctrina.
d'oca } = dominica.
d'oca }

doīc̃ = dominica.
dom' = dominium.
dr = dicitur.
dr̃a } = differentia.
dr̃ }
dre = dicere et differentia.
dr̃nt' = differenter.
dr̄t = differt.
d's = deus.
du^{m} = dubium.
du^{o} = dubio et dubito.
dū^{o} }
dūo } = dubitatio.
dub^{o} }
dubō }

E.

ē = est.
e^{e} = esse.
é = enim.
e^{o} = ego.
e^{9} = ejus.
e^{t} = erit et esset.
e^{nt} = erunt.
e^{t9} = eternus (aeternus).

ebdō = ebdomada (hebd.).
ec̄ = eciam.
ec̄ī = ecclesiasticis.
ec̄s = ecclesiis.
ecc^a
ecc̄a
eccīa } = ecclesia.
eccta
ecclia
eɔ̊ = e converso.
ēe = esse.
ẽe = essentia.
ēi = enim.
elā } = { eleemosyna et elementa.
etā
ẽl } = aequalis.
ẽlis
elm = elementum.
ēlnt = elementis.
ep̃ } = epistola.
epā
epále = episcopale.
epātū = episcopatum.
ep̄c = episcopus.
epī = episcopi.

epy^aj = epiphaniam.
eplā = epistola.
eps̄ = episcopus.
Ern̄ = Ernestus.
et^c = et tunc.
eui^a = euidentia.
euk^aj = eucharistiam.
ew^m } = evangelium.
ewn̄
ewn̄^ta = evangelista.
ẽx = extra.
ẽx^m = extremum.
ex^m = exemplum.
ex^lo = exemplo.
ex^ne = exceptione.
ex^tis = exceptis.
exā = exempla.
excōis = excommunicationis.
exm̄ = exemplum.
exn̄s = existens.
exn̄siua = extensiva.
extn^9 = extrinsecus.
c̃x = etiam (ab a. 1194.).

F.

f̃ = feria.
fm = falsum.
fta = falsitas.
f: } fr̃ } = firmatur.
fa⁹ = facinus.
fallā = fallacia.
fc̃ } fcā } = facta.
fcm̄ = factum.
fe: re: = felicis recordationis.
fi' = fieri.
fim = finitum.
fi' = filius.
fil' f' = filius familias.
flm = falsum.
fls = falsus.
fōri = formari.
fr̄ = frater.
ft̄ = fiunt.
fuis = fuisset.

G.

g̃ = gratia et genera.
ga = erga, gratia et genera.
ĝ = gratiam.
ġ = igitur.
g° = ergo
g⁹ = genus.
gé = generatio.
gg = Gregorius.
glá = gloria.
glâ = glossa.
gn̄a = genera.
gnō = generatio.
gn̄s = genus.
gr̄a = gratia.

H.

h' = hoc.
h' } h̄ } h̃ } = haec et hic.
h̃ = hac.
ha = habetur.

h⁹ = hujus.
h⁹di / h⁹i } = hujusmodi.
hᶜ = hoc, rarius haec, hic, huc.
hᵒ = hoc et homo.
h; = habet.
h;ᵃ = habeamus.
hānt = habeant.
hēnt = habent.
hītaẽ = habitare.
hītus = habitus.
hmōd = hujusmodi.
hnr̄ = habentur.
hn̄s = habens.
hⁱnt = habent.
hoᵉ = hodie.
hodᵐ = hodiernum.
hō = homo.
hoᵉ; / hoᵐ } = hominem.
hoˢ = homines.
hōi = homini.
hōim = hominum.
hōm = hominem.
hōu̅ = hominum.
hōn = honorabilis.
hōr = honor.
hōs = homines.
hr̄ = habetur.
hr̄e = habere.
hr̄s = heres.
hr̄ti = hortati.
hīt = habet.
huīt = habuit.
huiᵈⁱ = hujusmodi.

J.

i. = i. e. (id est).
í = ibi.
i² = igitur.
ĩ = ita.
j̃ = infra.
j̃ = una.
iᵃ = illa.
iᶜ = Jhesus.
iᵈ = illud.
iᵐ = illum.
iᵗᵃ = ista.
iᵛ = Jhesu.

icª = jejunia.
igño = ignorantia.
Ih̃c x^c = Ihesus Christus.
ih̃u xpi = Ihesu Christi.
impli = imperiali.
Impp, impr, impr, Ipr = imperator.
in = inde.
in^{to} = indyto.
ini^9 = inimicis.
inftru = instrumentum.
int^d = intelligendum.
int^{re} = intelligere.
int^{us}, inte^{us}, inte^9 = intellectus.
inte^r = intelligitur.
intllnr = intelliguntur.
io = ideo.
iohs = Iohannes.
ip = ipsa.
ip, ip^m = ipsum.
ipm = ipsum.
irlm = Ierusalem.
isª = ista.
iftra = instrumenta.
ifts = infrascriptus.
It = item.
itllat = intelligat.
itllct^9 = intellectus.
itlli = intelligi.
itllo = intellectio.
itllr = intelligitur.
itll9 = intellectus.
Itm = item et iterum.
itn^{cu} = intrinsecum.
iurd' = jurisdictio (per omnes casus).
iuf = jusjurandum (p.o.c.).
Iuftic = justiciarius.

K.

kl', klás, klnas = kalendas.
klo = kalendario.

kl's = kalendas.
kmam = karissimam.
kmi = karissimi.
krime = karissime.
krm, krm = karissimum.

L.

l', l = el, il, ul, raro al, lis finale, et vel: ul' = vel, utle = utile, suml' = simul, singl' = singulis, tlis = talis.
l; = libet et licet finale.
lco = lectio.
lcura = lectura.
le^{r} = legitur.
li^{a} = linea et libera.
li^{e} = libere et lineae.
li^{o} = libero et libro.
lime = legitime.
lna = licentia.
lis 9ta = lis contestata.
lo^{r} = loquitur.
lr, lr = liter finale.

lr, lra = litera.
lre = literae.
ltimam = legitimam.
lu^{n} = lumen.

M.

m' = mihi.
m̃, m^{a} = materia.
m^{e} = materiae.
m^{m} = monstratum.
m^{o} = modo.
m^{r} = magister.
mã = Maria.
ma; = manet.
ma^{r} = major.
mag^{ci} = magnifici.
magtum = magistratum.
ma^{m}, mãi^{tu} = manifestum.
man^{to} = mandato.
me^{a} = media.
me^{le} = memoriale.
me^{te} = mediate.

mḡ = magis.
mḡr = magister.
mḡt = magnificat.
m̄i = modi.
m̄ia = misericordia.
m̄icordit' = misericorditer.
m̄ie = minime et misericordiae.
ml'r = mulier.
m'm, m'm', m°m = matrimonium.
mo = movetur.
mõ = mobilia.
m̄o = modo.
mõn, mõnm = monasterium.
m̄r = mater et misericorditer.
mr̃ = martyr (p. o. c.).
mr̃im, mr̃m = martyrium.
mrtōm = matrimonium.
m̄s = meus.

N.

n = nam.
n. = nempe.
ñ = non.
ń = nisi.
ñ = natura et nostra
n; = neque.
na = natura, nostra et nulla.
nl = nihil.
nm = nullum.
nn = nomen.
n9 = nostro.
n9 = nullus.
ña = natura.
nb' = nobis.
ncc° = necessario.
nc̃c̃ia = necessaria.
nc̃c̃is, nc̃c̃itas = necessitas.
nc̃c̃rio = necessario.
ñcd' = nunc dimittis.
ne = negatur.
ne° = nego et negatio.

ne^{ne} = negatione.
nec̃c̃a = necessaria.
necc̉e = necesse.
negl̄a = negligentia.
neg̉m = negotium.
neg̉m g̉ = negotium gerendum.
neī = nemini.
nichomi^{9} = nihilominus.
no^{a} = notitia.
n̄o^{t9} = nihilominus.
no^{or} = nobilior.
nõe = nomine.
nõi = nomina.
n̉oꝝ = numerorum.
not^{s} = notarius (p.o.c.).
n͡ots = notarius.
nr̄ = noster.
nr̃ = nostra.
nr̄o = nostro.
nti^{q} = nativitatis.
ñtem = nativitatem.
n^{a}us = numerus.
nuata p^{a} = numerata pecunia.

O.

õ = omnia.
o; = oportet.
õȝ = omnem.
o^{e} = omne.
o^{m} = oppositum.
o^{t} = ostendit.
o^{ta} = opposita.
ob^{r} = obicitur (objicitur).
ob^{o} = objectio.
ob^{t} = obtinuit.
ob^{to} = obtento.
obediā, obiã = obedientia.
oblō = oblivio.
ob'm = objectum.
obō = objectio.
occēns = occidens.
occō = occasio.
oct̄; = octava.
off'm = officium.
õi = omnia.
oip̄^{e}, oip̄c = omnipotens.

ōīs = orationis.		persona.
om̃ = omelia (homilia).	p^ce =	publice.
ōm = omnem.	p^la =	pupilla.
omꝫ = omnium.	p^r =	pliciter finale.
omp̃s = omnipotens.	p^t =	potest.
omf̄ = omnes.	p^to =	posito.
ondē = ostendere.	p; =	patet.
op^t = oportet.	ṕ; =	pridem.
op̃p̃ = opposita.	p9 =	partibus.
op̄s = omnipotens.	p9t =	post.
orō = oratio.	pa^o =	passio.
ōs = omnes.	pacīa =	pacientia.
	pb^r =	presbyter.

P.

p̲, p̲ = per, rarius par, por: p̲fona, persona, op̲a = opera, p̲s = pars, temp̲a = tempora.	pc^m, pc̄cm } =	peccatum.
	p^ccm = pactum.	
	p̊cō =	portio.
	pecl^m =	peculium.
ꝑ, ꝑ, ꝑ = pro: ꝑpt = propter.	ꝑ̃, ꝑ^9 } =	persona.
p̄, p̃ = pre, prae: p̄cab; = precibus. p̄miū = praemium		
	ꝑ^a; =	personam.
	ꝑ^e =	personae et per se.
p̆ = ponitur.	ꝑ^o =	porro.
p^9 = post.	pent^s =	parentes.
p^a = prima, publica et	ꝑp =	propter.

pp̄m = perpetuum.
p̍s = personis.
p̊s = personas.
pt̊⁹ = personatus.
ptib₃ = pertinentibus.
ptiʳˡ = particularis.
phi = philosophi.
phīa = philosophia
ph̄s = philosophus.
phyᶜᵗ = physicalis.
pi̍ = priori.
pĩa = poenitentia.
plā = planeta.
plā = plura.
plbus = plebanus.
plies = pluries.
plimū = plurimum.
plm₃ = plerumque.
plr = pliciter finale.
p̄m = principium.
p̃n = principia.
p̃nᵐ, pnᵐ = principium.
pnˡᵉ = principale.
p̌nˢ = princeps.

pn̄ia = poenitentia.
pn̄cia = praesentia.
pn̄s = praesens.
pn̄t = possunt.
pn̄tāti = praesentanti.
po⁹ = potius.
pō = positio.
pō̃ = posita et potentia.
poᵃ = potentia.
poᶜᵗ = ponit et possit.
poˡᵉ = possibile.
poᵐ = positum.
poⁿᵗ = possunt et ponunt.
poʳ = ponitur.
poᵗ = ponit et possit.
poᵗᵃ = posita.
po;, pō; = potest.
pon̄ = potentia.
p̊one = possessionem.
pot̄ = potest.
posso̅ = possessio.
pp̃, ppᵃ = papa.
pp⁹ = populus.

pp^lo = populo.
ppl'm = populum.
p̄^z = ponatur.
p̄^a = praesentia.
p̄^ū = praesentium.
p̂^ta = praedicta.
p^tis = praefatis.
p̂^to = praecepto.
p̄cēt = praecedat.
p̂cim^9 = praecipimus.
p̄p = propter.
pp̃o = praeposito.
pp^s, pptus } = praepositus.
p̂for = praesentator.
p̂form = praesentatorem.
prāre = parare, praestare.
pre^da = praebenda.
p^m = proprium.
p^o = probo et probatio.
p̃^o = probatio.
p̃^z = probatur.
p̃cō = probatio.
pcūr = procurator.
pcur^o = procuratorio (nomine).

p'o = proprio.
p̃p̃, ppéa } = propterea.
pph'a = propheta.
ppn̄tes = proponentes.
pt̄ = probat.
pt^l = protestatus.
pu^m = proverbium.
pro^tus = probatus.
prt̄us = protestatus.
pn̄s = potens.
p̃s = psalmus.
p^os = psalmos.
p^9fo = possessio.
p^ot, pt^9 } = post.
pt̄ = potest et post.
pto = praeterito.
pu^ani, pu^ni } = publicani.
pu^lis = pupillis.

Q.

Ꝗ = quod.

q· = quasi.

q́ = qui.

q̄ = que, quae.

q̃ = qua, quan.

q^{a} = qua.

q^{o} = quo et questio.

q^{9} = quatenus.

q'^{9} = quibus.

qȝ = que finale.

ꝗ = quod.

ꝗ́ = quid.

ꝗ̃ = quam.

ꝗ = qui.

q́ = quid.

q̄ } = quam.

$\tilde{q}^{t}$ = quemlibet.

q̄ } = quidem.

q̊ad' = quemadmodum.

q^{m} = quantum.

q^{n} = quando.

q^{o}: = quo et quoniam.

q^{o}; = quoque.

q^{ons} = quotiens (quotics).

q^{r} } = queritur, quaeritur.
q̃r

qr = quia.

q̃r = quare.

qd' } = quod.
qδ

q̃i = quasi.

q̄m = quoniam.

q̃m = quam et quantum.

q̄n = quando.

q̊n = quin.

q̄o = quaestio.

q̃r = queritur, quaeritur.

q̃te^9 } = quatenus.
q̄tus
quat̄s

quēadm = quemadmodum.

quō = quoniam, quomodo et quaestio.

quōes = quaestiones.

R.

r̄ = iter finale.
r̃ = itur, etur finale.
r̃, rª. } = regula.
rⁿ = regimen.
Rº = relatio et recognitio.
r² = responditur, requiritur.
rᵗ = recognovit.
Rᵗᵃ = registrata.
Rᵗᵒ = rescripto.
rᵛ = respectu.
rᵛᵃ = respectiva et relativa.
rfcia = reverentia.
Rdit = respondit.
re² = requiritur.
reᵐ = remedium.
reʳ = relator.
refto = restitutio.
rfʳ = refertur.
rgt = regnavit.
rtem = relationem.
rto = relatio.
Rnº = respondeo.
rn² = responditur.
r̄ndere = respondere.
Rn̂ne = responsione.
rn̄fo = responso.
r̄o = ratio.
r̄olis = rationalis.
Rp. = rescripta.
r̄r = rerum.
rrº = resurrectio.
rſtō = restitutio.
Rſu = responsum.
Rta = rescripta.

S.

ſ. = scilicet et sanctus.
ſ.l.r.d. = super lucro et damno.
ſſ. = spiritus sanctus (p. o.c.).
S.V. = Serenitas Vestra.
s.v. = salva venia.
ſ̄, s̄ } = sunt.
s̃ = supra.
ś = sibi.

ſ^{d} = sed.
s^{r} = similiter.
ſ^{t} = sicut.
ſ; = sed.
ꝓ = secundum & sexagena (p. o. c.).
ꝑ = ser aut sur in medio, sis in fine: ꝑuus = servus, p̄ꝑtī = praesertim, mꝑa = mensura, uꝑa = usura, h'eſ = haeresis, p̄iſſ = praemissis.
ꝓ^{as} = sexagenas.
ꝓa = secunda.
ꝓm = secundum.
ſabb'o = sabbatho.
ſac̃^{li} = sacramentali.
ſac^{s} = sacerdos.
ſacrã = sacramenta.
ſacrã^{r} = sacramentaliter.
ſal^{ri} = salvatoris.
ſalt, ſaltem = salutem
ſan^{e} = sanguinem.

ſapīa = sapientia.
ſb'a = substantia.
sb'm = subjectum.
sb'o = subjecto.
ſc; = scilicet.
ſcā = sancta.
ſcd'm = secundum.
ſcī, ſci^{a}, ſcīa, ſc'ia = scientia.
ſcimuſ = sancimus.
ſcīo = sanctio.
ſcl'm = saeculum.
ſcs̄ = sanctus.
ſe^{a} = sequitur.
sē ꝯ^{ti} = senatus consulti.
ſen^{e} = sensibilis.
ſeptiã, ſeptīa = septimana.
ſex̃ = sexagena.
ſex̃as = sexagenas.
ſi^{r} = similiter.
ſi^{t}, ſic^{t} = sicut.

ſic̄ = sicut.
ſil' = simul.
silis = similes.
ſilr̄ = similiter.
ſin^{t} = singulis.
ſin^{ri} = singulari.
ſliū = similium.
slō = solutio.
ſn̄ = sine.
ſn̄a / ſnīa } = sententia.
ſp̄ = semper.
ſp̄alis = specialis.
ſpc = spiritus.
ſpe^{ca} = specifica.
ſpe.^{va} = speculativa.
ſp̄es = species.
ſpūa^{t} = spiritualis.
ſpm̄ = spiritum.
ſppō = suppositio.
ſppō^{m} = suppositum.
ſppō^{r} = supponitur.
ſpr = specialiter.
ſp̄s / ſpt̄ } = spiritus.

ſpūs = spiritus.
ſq^{r} = sequitur.
ſr̄ = super.
ſr^{4} = superficierum.
ſſ^{9} = sensus.
ſſ^{m} = sensum.
ſſ^{t} = subscripsit.
ſſptoꝝ = subscriptorum.
ſſ = sursum.
ſſn^{re} = sententiare.
ſſta / ſta } = scriptū.
ſt̄ / ſt̄ } = sunt.
ſtī = suprascripti.
ſtip = stipulanti.
ſtūs = suprascriptus.
ſu = seu, sive.
ſuba = substantia.
ſuba' = subjecti.
ſubſtō = substitutio.
ſuc^{e} = successive.
ſuc^{o} = successio.
ſuc.^{va} = successiva.
ſuccō = successio.

ſupp̄ = supra.
suppⁿᵉ = supplicatione.

T.

t. = tunc.
t́ = tibi.
tȝ = tenet.
t' = terminus.
tᶜ = tempus.
tᵉ = tempore.
tᵐ = tantum.
tⁿ = tamen.
tᵒ = titulo.
taˡ = tabulis.
te˜ = tenetur.
teſtio̅ᵐ / teſtiōm = testimonium.
teſtm = testimonium et testamentum.
teſtoᵐ testimonium.
teſtó = testimonio et testamento.
thauꝝ = thesaurum.
ti = termini.
tí⁹ = terminus.
tiˡᵒ = titulo.
tíꝰ = terminum.
tioꝝ = terminorum.
tm̄ = tantum.
tm̄ᵒ = tantummodo.
tn̄ = tamen
tnr̃ = tenetur.
tp̃ = tempora.
tpc̄ = tempus.
tpē / tpr̀ = tempore.
tps̄ = tempus.
tt́ = tituli.

U.

v̇ / u = ut.
ũ = una.
v́ = ubi.
vᶻ = videtur.
u⁹ = unus.
v̂ = verbum.
vᵐ = verum.
v̀m = verbum.

v^{n} = unde.

v̊ / ů } = vero.

v^{s} = versus.

v̇ g̃ = verbi gratia.

v; = videlicet et valet.

vꝫ = videlicet.

vañ = venerandus (p.o.c.).

vb' = vobis.

ve^{d} = velud (velut).

vẽñ = venerabilis (p.o.c).

vẽñ^{t} = venerabilis.

ven^{t} = vendidit.

vi^{a} = vigilia.

vi^{r} / vĩr } = videtur.

vli' = veluti.

vlis̃ = universalis.

ulium = universalium.

vlit' / vlr } = universaliter et vulgariter.

ṽm = verbum.

v̇m = verum.

vñ = unde.

vñr = videntur.

ũo^{li} = vocabuli.

vo^{ria} = voluntaria.

vo^{e} / volu^{e} } = voluisse.

uo^{te} = voluntate.

ṽos = voluntas.

ṽote; = voluntatem.

ṽr / u̇r } = videtur.

v̄r = vester.

ṽs = vespera.

vsq̊; = usquequoque.

vt' / ul^{m} } = utrum.

X.

x^{c} / x^{9}, ẋ^{9} } = Christus.

ẋani = christiani.

xte / xtme } = quadragesimae.

xp^{9} / xpc } = Christus.

Y.

$\tilde{y}^{nre}$ } = imaginari.
$\tilde{y}re$ }

$\tilde{y}s$ = ymnus (hymnus).

W.

w^{t} = vult.

$w\hat{e}n^{m}$ = Wernherum.

$w\tilde{e}n^{9}$ = Venceslaus.

will, wills = Willhelmus.

Additamenta.

Quum haec pars latina jam imprimebatur, adhuc aliquot vocabula abbreviata mihi occurrerunt, quae ut hic subsequantur, opportunum esse censui. Suntque haec:

a^{or} = auctor.

a^{t} = aut.

$\tilde{a}n^{tis}$ = antecedentis.

ar^{e} = araturae.

ast^{t} = astitit.

ca^{lo} = capitulo.

cam^{o} = camerario.

con^{r} } = conqueritur.
$co\bar{n}r$ }

9^{t} = commisit, commiserunt.

$\bar{9}e$ = commune.

$9si^{t r}$ = consideratur.

$9fr$ = conqueritur super.

$9ss$ = consensu.

$9tm$ = quatuor temporum.

du^{9te} = diversitatem.

do^{di} = docendi.

$d\bar{r}nt$ = differunt.

ema^{t} = emanavit.

ex^{or} } = executor.
exe^{or} }

$ex'm$ = extremum.

fam^{rs} = familiaris.

g^{r} = igitur.

$h\hat{e}^{te}$ = hereditatem.

inp^{o} = inpositio.

Inp, inpo°, inpō } = inpositio.
Jurs = jurisdicendi.
Jurs obto = jure obtento.
lite, libte } = libertate.
mat = mandavit.
mate = manente.
mem = medium.
mēō = memoria.
monis = monitionis.
n̄ = nomen.
oblio = obligatio.
of, off } = offensa.
oile = originali.
opōs = operationes.
ornū = organum.
p̄cō = praedicatio.
p̄dir = praedicatur.
p̄ndi = praedicandi.
p̄ntis = praedicantis.
p̄ntū = praedicamentum.
p̄ri = praedicari.
p̄tr = praedicatur.
p̄tū = praedicatum.
q° = quot.
qor = quatuor.
q̄te = quantitate.
Qro = quarto.
rlm = relatum.
sg3 = significet.
sḡncia = significantia.
sḡndi = significandi.
sgne = significatione.
sḡt = significat.
sigo = significo et significatio.
tq̄ = tanquam.

II.

ČÁST ČESKÁ
a
STAROSLOVANSKÁ.

ČESKÁ ZKRACOVÁNÍ.

Pravidla.

V českých spisích zkrácená slova vyznačena jsou dle způsobu latinského buď těmi samými známkami (tytliky) anebo, což obyčejněji se nachází, pouze koncovým písmenem, výše postaveným, málo kdy též čárkou (tytlikem) spojeným. Stažených slov ale není v češtině žádných.

a. Zkrácení vyznačená známkami.

1.) ⁀ *nad písmenami, znamená* m, n:

gĩ = jim *pã = pán.*

ſſlitũo = Šlikuom. *tẽ = ten.*

wã = vám.

mã = mám.

2.) ’ ˢ *též nad písmenami, znamená* er:

kťez = kteréž. *niekťe = některé.*

3.) *Znaménka s písmenem* p *spojená mají podobný význam, ako v latině, a sice:*

ꝑ = *par; por:*

kaſſꝑ = Kašpar, *odꝑ = odpor.*

p̃ = *pra:*

dopħy = do Prahy, ſp̃wedlnoſt = spravedlnost.
p̃qe = prace,

p̃ = pra, pře:

p̃ha = Praha, pd = před,
wyp̃witi = vypraviti. p̃kažka = překážka.

ṕ = při:

ṕgde = přijde, ṕpřawil = připravil,
ṕzinu = přičinu, ṕſluſſí = přísluší.

ꝓ = pro:

ꝓti = proti, ꝓroctie = proroctvie,
ꝓč = proč. ꝓſī = prosím.

b. Zkracování naznačené koncovkou.

Před touto koncovkou vypouštívalo se obyčejně buď jen jedno písmě anebo více jich, někdy i dvě slabyky. Příklady uvedeme, počnouc od nejobvyklejších takových vypouštěk, až k méně obyčejným.

1.) w, wa, wi, wie, wé, wo, wy:

p̃o = pravo, ſpraw = správu,
Biřiko = Jiříkovi, žabko = Žabkovi,
tako = taková, Boleſla = Boleslavě.
day = dávati, ponied = poněvadž,
poſad = posavad, p̃qo = pracovali.
mlul = mluvil, dad = David.
zaſtal = zastavil, zp̃ti = zpraviti.

čloᵏ = člověk, *naᵏʸ = na věky,*
puoᵈ = puovod, *zapoᵈ = zápověd,*
trpielᵗⁱ = trpělivosti, *tʰ = tvých.*

Poznam. *Příklady na* wé *viz doleji, kde* * .

2.) **m, mi, mie, mu, em, om:**

* *takoᵛ = takovému,* *wedoᵉ = vědomé a vě-*
oznaᵗⁱ = oznámiti, *domě,*
kozᶜ = Kozmic, *wyrozuᵗⁱ = vyrozuměti,*
paᵗⁱ = paměti, *oznaᵒⁱ = oznamuji,*
jᵛ = jemu, *swiedᵉ = svědomie.*

3.) **n, en, eyn, na, ne, ny, ni, nie, nu:**

hodiᵃ = hodina, *miesstiaᵉ = měšťané,*
paᵘ = panu, *odslauzᵢ = odsloužení,*
neᵉ, neᵢ = nenie, není, *rozkazaᵒ = rozkázáno,*
zaplaᶜᵢ = zaplacení, *zwalssᵗᵃ = z Walšteina,*
pripoᵒⁱ = připomínají, *aᵇ = aneb,*
spolecᵐᵘ = společnému, *zadᶜʰ = žádných,*
zdelaᶜʰ = zdělaných, *poddaᶜʰ = poddaných,*
vrzedᵏ = úředník, *natladᶜⁱ = nákladníci,*
psseᶜᵉ = pšenice, *vcziᵗⁱ = učiniti,*
gruntowᵐ = gruntovniem, *pohaᵒⁱ = pohánějí.*
porownaᵉ = porovnánie, *shledaᵉ = shledánie,*
paᵘᵛ = paniuv.

4.) **h.**

* *takoᵒ = takového,* *jeᵒ = jeho,*

wšʃt° dobre° = všeho dobrého, bo᷅ = bohu.
to° = toho, pondiεli° = pondělího,
po͡ai = pohání, zṙad° = žádného.

5.) s, es, eš, sk, st:

abý͡st = abyste, g͡t = jest,
g͡tie = ještě, g͡to = ješto,
zem^v = zemskému purkrab͡stvi = purkrab-stvi,
hgtt^v Krzywoklat^v = hejtmanu Křivoklatskému.

6.) d, da, di, die:

bu^e = bude, otgi^e = otjide (odejde),
an^el = anděl, dokla^dv = dokládaje,
wie^ti = věděti, ne^li = neděli.

7.) te, ti, ty:

sta^k = statek, nepřza^tly = nepřately,
to^z = totiž, doty^če = dotýče.

8.) la, li, ley:

vdie^l = udělal, Miku^ši = Mikuláši,
to^ko = toliko, slyš^ste = slyšeliste,
naymi^ši = najmilejší.

9.) b, bi, bo, bu; pi:

ne° = nebo, so^e = sobě, so^tu = sobotu,
nepochy^ui = nepochybuji, přstu^li = přistúpili.

10.) k, ko:

ř^a = řka, člo^o = člověku, wšic^i = všickni,
po^y = pokoj, za^om = zákonníkóm.

Zvláštní zkrácení.

a. Jednoslovná.

b.	=	bóh (bůh), bylo, budoucí, budoucím.
b̃e	=	bratřie (bratří).
d	=	dí.
dvřh	=	dvořích.
diedh	=	dědičných.
je	=	Ježíš.
jv	=	jmenu.
h	=	hospodin.
hoa, hov	=	hodina, hodinu.
km	=	královské milosti.
ka	=	kapitola.
ko, koc	=	konec.
kok	=	komorník.
koo	=	komorního.
kral	=	královstvie.
kz	=	kterýž, kteráz, kteréž.
mise	=	milosrdenstvie.
mobu	=	modlitbú.
nao	=	našeho.
neh	=	nedělích, nebesích.
nepov	=	nepominú.
nevny	=	neuhasitelný.
oblem	=	obličejem.
odp.	=	odpověd, odpověděl.
p	=	před úředníky pražskými. Aneb: přiznal, přiznali, se před úředníky pražskými.
pt	=	pamět.
par	=	památné.
pd	=	puovod (ve všech padích).
ph	=	pohnaný.
pocu	=	polovicí.
pod	=	poněvadž.
pol	=	pověděl.
poli	=	položili.
poz	=	poněvadž.
pohl	=	pohnal.
por	=	poroučejíc.
pur	=	purkrabie, purkrabstvie.
pz	=	peněz.

pzr. = peníze.
pzi = pražskými.
pzm = pražském.
pzo = pražského.
pn = poněvadž.
rc
rce } = rukojmě a rukojemstvie.
ř = řekl.
svm = svým.
sv = svědomí.
sl = svědčil.
sv. = svaté.
so = svatého.
spost
spt } = spravedlnost.
spu = spravedlivému.
spae = spasenie.
spali = spasiteli.
Spraat = spravedlnost.
str = strany.

t. tedy, totiž.
vci = učedlníci.
vkow = učedlníkóv.
vka = ukázala.
vstae = ustavenie.
wle = věrtele.
wnl = věnoval.
wl = vládyky, vládyk, vládycký.
wšeci = vševědúcí.
wypoti = vypovídati.
Xus = Christus.
Xo = Christóv.
z. = zajisté.
zaplach = zaplacených.
zak = zákonův.
zb = žber.
zpti = zpraviti.

b. Víceslovná.

a d. k. o p. = a dvůr kmecí s platem.
a d. s. = a dědicům svým, dědice své.
a g. d. = a jeho, jejím dědicům.

d. a. b. = dědicům a budoucím.
d^a (d.) k s p = dvuor (dvory) kmecí s platem.
d^ry k. sp = dvory kmetcí (kmecí) s platem.
d. p. = dal památné.
d^r po. s po
d^or pop. s pop } = dvůr poplužní s poplužím.
d. s. = dědicům svým, dědice své, dědictví své, svého, svém.
d. s. = ducha svatého.
d. w. = dobré vůlé.
g. d. = jeho, její dědicové, jeho, jejím dědicům.
g. k. p. n. = Ježíš Krystus, pán náš (ve všech pádech).
g^ct (g^cot) k^a = Jeho milost králowská.
k. p. = kterýž platí.
k. s. p. = (dvuor) kmetcí s platem.
ko^m P = komorníkem pražským.
m. b. = míti bude.
M. n. m. P^o = měštan nového města Pražského.
N. w. n. = (Pán) nás všech nejmilostivější.
napl. s. z. = na plném soudu zemském.
p. a wl = páni a vládyky.
p b n = pán bůh náš.
p. r. = platu ročního.
p. s. = plněji svědčí.
p. s. = přiznal se před úředníky pražskými.
(Aneb:) přiznal se před pány jich milostmi.

na plném soudu zemském před úředníky pražskými.

p v p — před úředníky pražskými.

puo^m s.g = puohonem s jedné,

poh^m s.d. = pohnaným s druhé (strany).

s die lu (lul) = s dědinami lukami.

s g — s d = s jedné — s druhé (strany).

s w.z. = se vší zvolí.

ß g č (g^s) = kop grošů českých.

t.p. = takto praví.

v.p.m.d.z. = úředníkův pražských menších desk zemských.

v pp = učiniv přísahu podlé práva.

Vro. Sta.Slo.Po. = Urození, stateční, slovútní, poctiví.

(Též v jednotném počtu).

W.n.m. = věrný náš milý, věrní naši milí, věrná nám milá.

w t k = vyznání téhož komorníka.

w w v = vyznání všech úředníkův.

ZKRÁCENÍ STAROSLOVANSKÁ.

Pravidla.

Ve staroslovanských, zvláště kyrylicí psaných knihách nacházející se zkrácení slov dají se též dílem pod jistá pravidla uvésti. Obyčejně vynechává se jen jedno nebo dvě písmena, kteráž pak nahoře nad slovem drobnější literou postavena anebo jen tytlíkem naznačena jsou, Toto nadpostavování písmen jest zvláště ráz kyrylského zkracování slov. Nezřídka bývaly, jako i v latinských písmách středního věku, dvě litery dohromady v jednu staženy, což se i v glagolitských spisích stávalo.

A. V kyrylských rukopisích.

I. *Příklady s vypuštěným jedním písmenem.*

1.) *Zvláštního způsobu bývá* в *s tytlikem:*

'гнѣ҃ = *gněv*, милости҃ = *milostiv*,
проти҃ко = *protivko*, здоро҃ = *zdorov*,
фарисеѡ҃ = *fariseov*, слыша҃ши = *slyšavši*,
во҃сю = *vo vsju*, мо҃лю = *movlju*.
часо҃ = *časov*,

2.) *Písmě* д *bývá bez tytliku:*

по҃ = pod, ро҃ = rod, кд҃ы = kdy,
пре҃ = pred, слѣ҃ = slěd, люскіи = ljudskij,
пло҃ = plod, ше҃ = šed, срце = srdce,
во҃ле = vodle, подсуд҃ко҃ = podsudkom.

3.) Též písmě ж bývá bez tytlíku:
ю҃ = juž, нишиⷨ = nižšim.
мⷤ = muž, нⷤли = něžli.

4.) Písmě з ležatě takto vypadává:
възда҃ю = vzdaju, проⷥбы = prozby,
праⷥдникъ = prazdnik, ѡⷡкаⷥ = ovskaz.

5.) Dvěma nazpět kosmo postavenýma čárkama anebo jen háčkem představuje se и:
свои̏ = svoj, нарицаемы̏ = naricajemyj,
свое̏ = svojej, оуготова̏та = ugotovajta,
далѣ̏ = dalej, тъ̏ = tyj, rus: toj,
божни̏ = bojnyj, великѡ̏ = velikoj,
свѡ̏ = svoj.

6.) Dvě ale přímé čárky s titlíkem znamenají к:
та҃кже = takže, те҃кстꙋ = textu,
та҃ = tak, ро҃ = rok,
соро҃ = sorok.

7.) Značné л opatřeno též tytlíkem:
бы҃ = byl, а҃бо = albo,
да҃ = dal, мо҃лися = molil sja,
несмѣ҃ = nesměl, ко҃ко = kolko.

знаш҃о = znaišol, мови҃ = movil,

рачи҃ = račil, купи҃ = kupil.

8.) Tři nožičky bez tytliku znamenají м :

зано́ю = za mnoju, заи҃ = za nim,

зе҃ли = zemli, ва҃ = vam.

9.) Písmě н, někdy k и podobné, opatřeno tytlikem:

ами҃ = amin, подобе҃ = podoben,

еди҃ = jedin, ко҃чина = končina,

іѡа҃ = Joan, написа҃ный = napisannyj,

ѡ҃, и҃ = on, вои҃мя = vojmenja,

па҃ = pan.

10.) Droboučké о nacházivá se s tytlikem i bez něho, ač zřídka:

пррокъ = prorok, ѡлити = moliti,

ѡи = moj.

11.) Anobrž i п nalézá se, ač ještě řídčeji, nadpostaveno:

ко҃ = kop.

12.) р jest naznak položeno, a nejvíce bez tytliku:

да҃ = dar, ба҃зо = barzo,

мыта҃ = mytar, сме҃ть = smert,

тата҃ = Tartar, курлянско҃ = Kurljanskoj,

бевена = brevena, певе҃ = pervej.

13.) S tytlikem nachází se с, často tak maloučké, že sotva k poznání:

гла҃ = glas, естество = jestestvo,

днс҃ = dnes, с҃ – se, вс҃ – vse,
за҃ = zas, ва҃къ – vsak,
ча҃ = čas, и҃трү – i stratu,
да҃ть – dasť.

14.) Bez tytliku ale, zřídka s ním, mívá т tuto podobu: дае҃ = dajet, нача҃ = načat,
цвѣ҃ = cvět, свѣча҃ = svěčat,
со҃ни҃ = sotnik, възме҃ = v'zmet,
о҃ца = otca, пѧсо҃ = pjat sot,
о҃вѣ҃ = otvět, о҃ – ot,
о҃рокъ = otrok.

15.) V nejstarším izborníku nachází se i ү (y) takto bez tytliku naznačeno:
грѣ҃х = grěchu, трүждаѥть – truždajet,
къто҃м – k tomu.

16.) Též х nadpostavováno bez tytliku:
злы҃ = zlých, вс҃ѣ – všech, втре҃ = v trech,
о҃ты дво҃ – o tých dvoch, во҃тѣ҃ – Vojtěch.

17.) Zvláštní podobu má ц s tytlikem, někdy bez něho:
коне҃ = konec, мо҃нѣиши = mocnější,
мо҃ = moc, свѣдо҃ство = svědocstvo.

18.) Písmě ч s tytlikem málo kdy samo pro sebe se vyskytuje:
по҃немо = počnemo, бра҃ковӣ – Bratkovič,
васил҃вӣ – Vasilovič, лӣбы = ličby.

19.) Častěji potkáváme se s ш pod tytlikem:

вā — váš, мыленїе = myšlenije,
жадаē = žadaješ, теперишнй = teperišnich,
мēкали — meškali, прило — prišlo.

20.) Řídko konečně s щ, jež také tytlik má:

немона = nemoščna.

21.) Místo ъ anebo ь nacházívá se též zvláštní znaménko (háček):

втрē — v třech, оумрьл = umrl,
тма = tmach, старшїй = staršij.

22.) A však i docela zbytečně stávají někde tytliky:

днē, днїе — dne, dně, здē = zde,
дни, днехъ = dni, dnech, ѡный два — onyj dva,
ѿца — otca, который = kotoryj,
ѡзнамилъ — oznamil.

II. Příklady dvou i více písmen vypuštěných a buď naznačených nebo ne.

a. Naznačené daji se již dle předešlého lehko čísti, a jsou tyto:

1.) ди: ра — radi, єнови — jedinovidi,
роса — rodi sja, невимо — nevidimo.

2.) до: жикъ = židov, ирастїю — iz radostiju,
побно = podobno, врасти = v radosti,
побає = podobajet.

3.) дѣ: надѣючиса = *nadějuči sja.*

4.) ми: ва* = *vami,* рука* = *rukami,*

грѣшны* = *grěšnymi,* ты* = *tymi,*

любодѣица* = *ljubodějcami.*

5.) му: е = *jemu,* оно = *onomu,*

наш = *našemu,* то = *tomu.*

6.) ру: ми = *miru.*

7.) ти: бы = *byti.*

8.) ст: е = *jest,* ли = *list,* зло = *zlost,*

влзнои = *vlastnosti,* пособи... = *podsobitostju*

b. *Nenaznačená písmena jsou obyčejně jen samohlásky, které jednu neb dvě obyčejně nadpostavené spoluzvučky buď následují aneb i předcházejí, a sice:*

1.) *při* Б *zřídka*: изгро = *iz grobu,*

2.) – В: гла = *glava,* сло = *slovo,*

сла = *slava,*

3.) *při* Г: само = *samogo,* пятнадцато = *pjatnadcato go.*

то = *togo,* е, е = *jego,*

чо = *čogo,* лис...ко = *Lisovskogo,*

4.) *při* Д: сре = *sreda,* запа = *zapadu,*

бу = *budu,* откѫ = *ot kudu,*

вѣхъ = *věděch,* прѣлѣхъ = *předělěch,*

наром = *narodom,* нар = *narodi,*

мръ = *mudr,* пртеча = *predteča,*

5.) při к: ӕ҆҃ = jako, ѿ въст҃ѡ = ot vstoku,
атаѧ҃ = a takto, ѿ лꙋ҃ = ot Luky;

6.) – с: гл҃ъ = glas, ча҃ = časa,
стр҃ть = strast, мапоуна҃ = mjasopustnaja,
дн҃ь = dnes, кр҃тъ = krest,
чт҃ь = čest, чт҃ота = čistota,
чт҃енъ = česten, чт҃ы҃ = čistym,
пр҃нѡ = prisno, Хр҃тосъ = Christos,
бж҃тво = božestvo, пр҃толъ = prěstol,
воскр҃ніе = voskresenije, іер҃лимъ = Jerusalim,
мц҃а = měsjaca, дх҃ь = dusěch;

7.) při ст: до҃н = dostojin, до҃йный = dostojnyj,
с҃тр = strast;

8.) při х: патриа҃р = patriarchu, ѿ па҃с = ot paschy;

9.) – ч: ре҃ = reče, пе҃тію = pečetiju;

10.) – щ: вѣ҃ніе = věščenije, въплѡ҃ніе = vploščenije.

c. Málo kdy po latinsku nadpostavena samo- nebo po-lohláska, a vypuštěna spoluzvučka:
тка҃ = takovi, пе҃шаа = pervšaja.

d. Za to někdy nadpostaveny dvě spoluzvučky dohromady, kteréž k sobě nepatří:
трꙋ҃дство = trudstvo, прїидеткслꙋга҃ = priidet k slugam.

III. Příklady stahování.

Bývají také stahována dvě písmena tak, že poslední nožička předcházejícího písmene jest spolu první nožičkou následujícího, a sice:

1.) Buď stahují se dvě sobě nejbližší písmena, jako:

вратити = vratiti, рождесꙋ = roždestvu,
мати = mati, извѣстно = izvěstno,
ѥмꙋ = jemu, сꙋд = súd.

2.) Anebo stahuje se první písmě teprvé s třetím tak, že druhé písmě vypuštěné, obyčejně spoluzvučka mezi dvěma samohláskama, se nadpostavuje; což se častěji přihází:

разꙋмꙋ = razumu, вряду = vrjadu,
разꙋмѣ = razumě, ꙋрядꙋ = urjadu,
славꙋ = slavu, выписꙋ = vypisu,
ꙋ отказꙋ = ku otkazu, панꙋѥт = panujet,
ратꙋ = ratu.

IV. Vkládaní.

Jakýsi nevlastní způsob zkracování jest ještě vkládaní písmen v jiná písmena tím porozšířená. Příklady toho ze zlomku rukopisu, o němž zpráva v Časop. Česk. Mus. 1851. str. 155:

висарнона = Visariona, митрополита = mitropolita,
рꙋкою = rukoju, немногащи = nemnogašči.

B. V glagolitských rukopisích.

V těchto nadpostavování písmen neužíváno, vyjma jedinké ⱅ *s vypuštěnou třebas samohláskou, a to ještě jen zřídka:*

ⱁ̈ – ⱁⱅ – *ot*, ⰱⱃ͞ⱅⰹⰹ – ⰱⱃⰰⱅⰹⰹ – *bratii*,

ⱓ̄ – ⱓⱅ – *jut*.

Tím obyčejnější bylo stahování, kteréž velmi zhusta se vyskýtá, a sice:

a. *Nejvíce bývala jen dvě nejbližší písmena stahována tím způsobem, že polovička neb poslední nožička jednoho písmene jest spolu polovičkou aneb první nožičkou druhého.*

1.). Příklady písmen vedle sebe stažených, jmenovitě:

a.) s ⰰ: ⰲⰰ = ⰲⰰ = *va*, ⱂⰰ = ⱂⰰ – *pa*,
ⰳⰰ – ⰳⰰ – *ga*, ⱅⰰ = ⱅⰰ = *ta*,
ⰸⰰ – ⰸⰰ = *za*, ⱎⰰ = ⱎⰰ = *ša*;
ⰰⱂ = ⰰⱂ = *ap*, ⰰⱓ = ⰰⱓ = *aju*;

b.) s ⰲ: ⰲⰲ = ⰲⰲ – *vv*, ⰾⰲ = ⰾⰲ = *lv*,
ⰴⰲ = ⰴⰲ – *dv*, ⱅⰲ = ⱅⰲ – *tv*,
ⰸⰲ = ⰸⰲ – *zv*, ⱈⰲ – ⱈⰲ = *chv*;
ⰲⰸ – ⰲⰸ = *vz* ⰲⰹ = ⰲⰹ = *vi*,
ⰲⱆ = ⰲⱆ – *vu*;

c.) s ⰴ: ⰲⰴ – ⰲⰴ – *vd*, ⰶⰴ = ⰶⰴ = *žd*,
ⰳⰴ – ⰳⰴ – *gd*, ⰸⰴ = ⰸⰴ – *zd*,
ⰵⰴ – ⰵⰴ – *ed*, ⱓⰴ = ⱓⰴ – *jud*;

b Druhého způsobu, kdežto jedno písmě teprvé s třetím následujícím písmenem (spoluzvučkou) staženo bývá, nacházejí se také příkladové s tím toliko rozdílem od kyrylského způsobu, že toliko samohláska bývá prostřední vynechanou a nenadpostavenou literou:

[glagolitic] = budi, [glagolitic] — opat,
[glagolitic] = děvi, [glagolitic] = slavu,
[glagolitic] = jegože, [glagolitic] = slovesích,
[glagolitic] = otpověděl.

Zvláštní podobu má písmě [glagolitic], stažené s [glagolitic], [glagolitic], anobrž i s [glagolitic].

1) Spojené s [glagolitic] takto vypadá: [glagolitic], bez ohledu, ať jest již samohláska vložena (a.) nebo není (b.), anebo ty dvě spoluzvučky i přestaveny býti mají (c.). Příklady

k a.): [glagolitic] = molva (molitva), [glagolitic] = milosť,
[glagolitic] = molenije, [glagolitic] = molitva,
[glagolitic] = molim, [glagolitic] = milějšij,
[glagolitic] = pomiluj, [glagolitic] = premolči;

k b.): [glagolitic] = mladenec, [glagolitic] = priemleť,
[glagolitic] = vnemlite;

k c.): [glagolitic] — Jerusalime, [glagolitic] = Jerusalimskij.

) S písmenem [glagolitic] stažené takovouto podobu má: [glagolitic]:
[glagolitic] = muž, [glagolitic] = jimže.

) S [glagolitic] pak stažené má tuto postavu: [glagolitic]:
[glagolitic] = mučenik.

c. Jest též v glagolitských rukopisích to zvláštní, že i tři písmena dohromady se stahovávala; a sice:

1.) sama pro sebe:

= eže, = iže, = ože,
= ele, = eli, = ili,
= ole, = olo;
= gla, = dla, = zla,
= sli, = slu;
= vžd, = vza, = vzv;
= plti, = prv, = pod;
= tvr, = tvo, = jutr.

2.) S vypuštěnou mezi spoluzvučkami samohláskou:

= zapověd, = prěd,
= světilnik, = ispovědnika.

d. Anobrž i čtyry písmena dohromady stažena se nacházejí:

= vzrace, = podlě,
= čtvrti.

C. V obojích rukopisích.

Nejobyčejněji vynechává se jak v kyrylských tak i glagolitských rukopisích jen samohláska, kteráž, byťby jich i více, totiž vždy jedna mezi dvěma spoluzvučkama, vypuštěno, a toto vypuštění jen jedinkým tytlíkem naznačeno bylo, již lehko se dá uhodnouti. Příklady:

Cyrillic		Glagolitic		Latin
БГ҃Ъ	=	ⰱ҃ⰳⱏ	=	bog,
		ⰱ҃ⰳⰰ	=	boga,
БЖ҃СТВО = božestvo,		ⰱ҃ⰶⰵ	=	bože,
		ⰱ҃ⱄⰽⱆⱂⰰ	=	biskupa,
БЛ҃ГО	=	ⰱ҃ⰾⰳⱁ	=	blago,
БЛ҃ЖЕНЪ	=	ⰱ҃ⰾⰶⰵⱀⱏ	=	blažen,
ГР҃ШЕ = grošej,		ⰲⰵⰾⰵⰾⱑⱂⱁⱅⰰ	=	velelěpota,
		ⰲ҃ⱄⱏ	=	ves,
		ⰲ҃ⱄⰵⰳⰴⰰ	=	vsegda,
ДВ҃СТВО = děvstvo,		ⰴ҃ⰾⰳⱏ	=	dolg,
ДН҃Ь	=	ⰴ҃ⱀⱏ	=	den,
ДШ҃А	=	ⰴ҃ⱎⰰ	=	duša,
ЕП҃КПЪ = episkop,		ⰸ҃ⰽⱀⱏ	=	zakon,
		ⰻⱄⱆⱄⰰ	=	Isusa,
ИСП҃ВДЬ	=	ⰻⱄⱂ҃ⰲⰴⱏ	=	ispověd,
		ⰽ҃ⰾⱎⱅⱃⱆ	=	klašteru,
КР҃ЩЕНИЕ	=	ⰽⱃⱋⰵⱀⰵ	=	krešćenije,
М҃РІА = Maria,				
МЛЮ = molju,				
Н҃БО	=	ⱀⰱ҃ⱁ	=	nebo,
НН҃Ѣ	=	ⱀ҃ⱀⱑ	=	nyně,
НШ҃Ъ	=	ⱀ҃ⱎⱏ	=	naš,
П҃НЪ = pan,		ⱂ҃ⰿⰴⱃⱄⱅⰻ	=	premudrosti,
ПР҃РКА	=	ⱂ҃ⱃⰽⰰ	=	proroka,
		ⱃ҃ⰽⰰ	=	ruka,

свта = *svjato*,

снъ = ... ⰔⰟⰊ = *syn*,

ⰔⰒⰔⰅⰐⰋⰅ = *spasenie*,

Оучнкъ = *učenik*, ⰖⰝⰅⰐⰋⰍⰎⰏⰋ = *učenikom*,

оучтль = *učitel*,

црь = ... ⰜⰓⰟ = *car*.

Jiná obtížnost záleží v tom, že mnohdy nad zkráce-ným slovem tytlík neudělán, anebo že nožičky písmen nedobře rozděleny aneb nedobře spojeny jsou, pak že i začáteční písmena, ač zřídka, nadpostavena se nacházejí. K. p.:

тго = *togo*, ⰔⰕⰂⰑⰓⰋ = *stvori*,

спюи = *svjatoj*, спто = *svjatago*,

нанбсьхь = *na nebesěch*, ше = *našego*.

Zvláštní zkrácení kyrylská i glagolitská.

агг҃лъ	ⰀⰐⰃ҃ⰅⰎⰟ	=	*angel.*
	ⰀⰎ҃Ⰰ, ⰀⰎⰎⰅⰎⰉⰀ	=	*allelija.*
	Ⰰ҃ⰐⰊ	=	*antifón, angel.*
а҆п҃, а҆п҃лъ	ⰀⰒ҃ⰎⰟ	=	*apostol.*
Б҃ъ	Ⰱ҃Ⰻ	=	*Bog.*
б҃а	Ⰱ҃Ⰰ	=	*boga.*
	Ⰱ҃ⰃⰂⰊ, Ⰱ҃ⰃⰂⰊ	=	*bogovi.*
	Ⰱ҃ⰃⰏ	=	*bogom.*
	Ⰱ҃ⰄⰅⰕ	=	*budet.*
б҃е	Ⰱ҃Ⰶ (Ⰱ҃ⰆⰊ)	=	*bože (boží).*
	Ⰱ҃ⰎⰆⰅⰐ	=	*blažen.*
бл҃вен҃ꙑ	Ⰱ҃ⰎⰔⰎⰂⰅⰐⰊ . . .	=	*blagoslavenyj.*
бл҃гть	. . . .	=	*blagodať.*
	Ⰱ҃ⰎⰂⰅⰐⰊ	=	*blagoslaveni.*
	Ⰱ҃ⰎⰬ	=	*blagoslavlju.*
	Ⰱ҃Ⰿ	=	*bogom.*
бц҃а, бц҃а		=	*bogorodica.*
В҃ъ		=	*v ono vremja.*
в҃ъ ѿ҃		=	*v vremja ono.*
к҃ꙑ		=	*vladyki.*
вл҃ка		=	*vladyka.*

Cyrillic	Glagolitic	
вл҃чца		= vladyčica.
	ⰲⱑ҃ⱌ	= věnec.
вт҃о		= vtornik.
г҃		= glagol.
г҃ь	ⰳ҃ⰴ	= gospod.
г҃а	ⰳ҃ⰰ	= gospoda.
г҃ви	ⰳ҃ⰲⰻ	= gospodevi.
г҃дь	ⰳ҃ⰴⱐ, ⰳ҃ⱐ . . .	= gospod̆.
	ⰳ҃ⰴⰰ	= gospoda.
	ⰳ҃ⰴⰻ	= gospodi.
	ⰳ҃ⰴⰵⰿ	= gospodem.
г҃днь	[illegible]	= gospodeň, gospodi
	[illegible]	= gospodně.
г҃дрь		= gosudar̆.
г҃и	ⰳ҃ⰻ	= gospodi.
	ⰳ҃ⰾ, ⰳ҃ⰾ . .	= glagol.
г҃лѥ҃		= glagolet.
г҃лщє		= glagoljušče.
	ⰳ҃ⰾⱓ	= glagolju.
г҃мь	ⰳ҃ⰿ	= gospodem.
г҃нъ		= gospodin.
	ⰳ҃ⱀⰰ	= gospodna.
г҃оу		= gospodu.
г҃пжа		= gospoža.
двдъ		= David.

дв҃ца		=	*děvica.*
дѣ҃		=	*drěverečenyj.*
д҃ с҃		=	*duch svjatyj.*
дх҃ъ	шъ҃ꙑ	=	*duch.*
	э҃ э̆	=	*jest.*
єѵ҃лїє, єѵ҃	эшфхэ, эшфхэ	=	*evangelije.*
	эшфхэ	=	*epistolije.*
з҃а		=	*začalo.*
	х҃	=	*iže.*
Из҃ль, Ӏи҃ль		=	*Izrail.*
Ӏи҃съ, ӏс҃	Ххѳ, хѳі	=	*Jisus.*
	хѳфꙑ	=	*Israil.*
ӏс҃ хс҃		=	*Jisus Christos.*
ӏс҃в		=	*Jisusov.*
ӏу҃ ха҃		=	*Jisu christa.*
Ка҃ва҃		=	*katavasija.*
кр҃тль		=	*krestitel.*
кц҃		=	*konec.*
	ф҃	=	*ljud, ljudij.*
м҃		=	*milost, milosti.*
	ѳфшф	=	*molitva.*
мл҃нцъ		=	*mladenec.*
мл҃рдїє		=	*milosrdije.*
мл҃тв		=	*milost.*
мр҃и		=	*materi.*

мр҃ъ		= *mudr.*
мр҃сть		= *mudrost.*
мт҃и		= *mati.*
мц҃ъ		= *měsjac.*
мц҃а		= *mučenica.*
мч҃нкъ	ⰏⰝ҃ⰍⰊ	= *mučenik.*
	ⰏⰝ҃ⰜⰀ	= *mučenica.*
Нб҃се	ⰐⰁ҃ⰔⰅ	= *nebese.*
нб҃хъ		= *nebesěch.*
нє҃, нлѧ҃		= *nedělja.*
	ⰐⰏ҃Ⰺ	= *nam.*
нс҃ъ	ⰐⰔ҃Ⰺ	= *nas.*
Оц҃ъ	ⰑⰜ҃Ⰺ	= *otec.*
оч҃ь	ⰑⰝ҃Ⰺ	= *otec.*
пⷨа, пⷨат	ⰒⰏ҃ⰕⰊ	= *pamjat*
пнⷧнкъ, пнⷧ		= *ponedělnik.*
прⷡнъ		= *praveden.*
прⷣни		= *pravedni.*
прⷪкм, пр҃км		= *prorokom.*
прп҃бенъ		= *prepodoben.*
прⷭтъ		= *presvjat.*
прⷭтѣ		= *presvjatej.*
прⷣча		= *predteča.*
пѧ҃		= *pjatok.*
	ⰓⰍ҃	= *rak.*

Рж҃тво̀		= *roždestvo.*
роⷤства		= *roždestva.*
сⷯ		= *stich.*
Сл҃ва	ⰔⰎ҃ⰂⰀ	= *slava.*
сп҃нїе		= *spasenije.*
сп҃съ	ⰔⰒ҃Ⱄ	= *spas.*
	ⰔⰓ҃Ⱌ	= *srdce.*
	ⰔⰔ҃Ⰰ	= *slovesa.*
ст҃ъ	ⰔⰕ҃Ⰻ	= *svjat, svět.*
ст҃ль	ⰔⰕⰋ҃ⰕⰅⰎⰉ	= *svjatitel.*
	ⰔⰕⰎ҃ⰑⰔⰕⰉ	= *světlost.*
ст҃мү		= *svjatomu.*
сщ҃енникъ	ⰔⰞ҃ⰅⰐⰐⰋⰍⰟ	= *svjaščenik.*
Трс҃тъ		= *trisvjat.*
тр҃ца		= *trojica.*
	ⰘⰊ	= *Christos.*
Ха҃	ⰘⰀ҃	= *Christa.*
Хⷭ҇во	ⰘⰔ҃ⰑⰂⰑ, ⰘⰔ҃Ⰲ	= *Christovo.*
	ⰘⰅ҃	= *Christe.*
хи҃телъ		= *chrestitel.*
	ⰘⰏ҃Ⰹ	= *Christom.*
Хс҃	ⰘⰔ҃Ⰹ	= *Christos.*
Цр҃ца	ⰜⰓ҃ⰜⰀ	= *carica.*
цр҃къ, цр҃ковь	[illegible]	= *cerkov.*
ч҃, чт҃	Ⱍ҃	= *čtenije.*

чє҃		=	četvertok.
чл҃къ	Ⱍ҃Ⰽ, Ⱍ҃ⰎⰍ .	=	čelověk.
чл҃чь	ⰝⰎ҃ⰝⰉ	=	čelověč.
чл҃ческий	ⰝⰎ҃ⰔⰍⰊ̆ . ⰝⰝⰎ҃ⰔⰍⰊ̆	} . . =	čelověčeskyj.

K závěrce připomenouti třeba, že v kyrylských i glagolitských spisích i knihách užívá se písmen, tytlíkem opatřených, též za čísla, s rozdílem však takovým, že

а҃,	Ⰰ҃	platí	1,	ѕі҃,	Ⰵ҃Ⰹ	platí	16,
в҃,	Ⰱ҃	"	2,	зі҃,	Ⰶ҃Ⰹ	"	17,
г҃,	Ⰲ҃	"	3,	иі҃,	Ⰷ҃Ⰹ	"	18,
д҃,	Ⰳ҃	"	4,	ѳі҃,	Ⰸ҃Ⰹ	"	19,
є҃,	Ⰴ҃	"	5,	к҃,	Ⰻ҃	"	20,
ѕ҃,	Ⰵ҃	"	6,	ка҃,	Ⰻ҃Ⰰ	"	21,
з҃,	Ⰶ҃	"	7,	кв҃,	Ⰻ҃Ⰱ	"	22,
и҃,	Ⰷ҃	"	8,	кг҃,	Ⰻ҃Ⰲ	"	23,
ѳ҃,	Ⰸ҃	"	9,	кд҃,	Ⰻ҃Ⰳ	"	24,
і҃,	Ⰹ҃	"	10,	кє҃,	Ⰻ҃Ⰴ	"	25,
аі҃,	Ⰰ҃Ⰹ	"	11,	кѕ҃,	Ⰻ҃Ⰵ	"	26,
ві҃,	Ⰱ҃Ⰹ	"	12,	кз҃,	Ⰻ҃Ⰶ	"	27,
гі҃,	Ⰲ҃Ⰹ	"	13,	ки҃,	Ⰻ҃Ⰷ	"	28,
ді҃,	Ⰳ҃Ⰹ	"	14,	кѳ҃,	Ⰻ҃Ⰸ	"	29,
єі҃,	Ⰴ҃Ⰹ	"	15,	л҃	Ⰼ҃	"	30,

м̃,	Ⰽ platí	40,		ѡ̃,	Ⱋ platí	800,
н̃,	Ⰾ -	50,		ц̃,	Ⱌ -	900,
ѯ̃.ѯ̃,	Ⰿ -	60,		҂а̃,	Ⱍ -	1000,
ѻ̃,	Ⱀ -	70,		҂в̃,	ⰁⰒ -	2000,
п̃,	Ⱁ -	80,		҂г̃,	ⰂⰒ -	3000,
ч̃(ѧ),	Ⱂ -	90,		҂д̃,	ⰃⰒ -	4000,
р̃,	Ⱃ -	100,		҂є̃,	ⰄⰒ -	5000,
с̃,	Ⱄ -	200,		҂ѕ̃,	ⰅⰒ -	6000,
т̃,	Ⱅ -	300,		҂з̃,	ⰆⰒ -	7000,
ѵ̃,	Ⱆ -	400,		҂и̃,	ⰇⰒ -	8000,
ф̃,	Ⱇ -	500,		҂ѳ̃,	ⰈⰒ -	9000,
х̃,	Ⱈ -	600,		҂і̃	ⰉⰒ -	10000.
ѱ̃,	Ⱉ -	700,				

Dříve se užívalo ⰒⰒ za 2000, ⰒⰒⰒ za 3000, ⰒⰒⰒⰒ za 4000 atd.

Mimo to čísla obzvláště řadová, jakož v latině, češtině anobrž i němčině zkráceně jen písmenem aneb číslici a nadpostavenou koncovkou vyznačena bývají, tak i ve staroslovanském zkráceně pouze písmenem a přisazenou k němu, ne však nadpostavenou koncovkou se vyjadřují. Kp.:

а̃ѧ = pervšaja, pervaja; є̃ю = pjatuju,
в̃ѧ = vtoraja, drugaja; ѿ в̃і = ot dvenadcati,
г̃ю = tretiju.

Výminka: Ⱅ̃ = trišči (třikrát).

9.*

Též poznamenati třeba, že v knihách liturgických v slově имкъ vypuštěno jest р s tytlíkem, a čísti se má има рекъ, což rovno jest latinskému, posavad vůbec užívanému N.N., kdež jméno i příjmení státi má.

Konečně věděti sluší, že známka ⱛ v glagolitských rukopisech znamená latinské &c (et caetera), ruské и проч., české atd. (a tak dále).

III.

Deutscher Theil.

Regeln.

In deutschen Handschriften kommen nur wenige und geringe Abkürzungen vor, die meisten noch in jenen des XV^ten^ Jahrhunderts und weiter hinauf. Als Abkürzungszeichen dienten die auch im Lateinischen gewöhnlichen Züge; nämlich:

1.) ‾, ~, ⁀, zur Bezeichnung der Buchstaben m und n, wie noch heut zu Tage bei Verdoppelungen derselben gebräuchlich ist:

darūb = darumb, nȳpt = nimpt (nimmt),
niemāt = niemand, dē mēschē = den menschen (Menschen),
werūg = werung (Währung), dē einē = den einen,
underwȳdē = underwinden;

e: habn̄ = haben, Edln̄, erstn̄ = Edlen, ersten,
schulln̄ = schullen (sollen), irm̄ guetn̄ = (irem guten),
tragn̄ = tragen;

en: bekōm̄ = (bekomen), Ratmann̄ = Ratmannen,
Junkfraū = (Jungfrauen), nam̄ = (Namen).

Anmerkung. Bei doppelter Abkürzung findet sich auch ein doppelter Strich:
genōm̄ = genommen, gewūgn̄ = gewungen,
nachkōm̄ = nachkommen.

d: vn̄ = vnd.

2.) ', ̓, " zur Bezeichnung der Buchstaben

r: friderich — friderich. diener — diener.
prif — prief (Brief);

er: acker — acker (Acker). vermacht — vermacht.
Herschaft — herschaft. verricht — verricht (verrichtet).
verichen — verichen (bekennen), gewert — gewert (gewehrt).
Wopping — Woppinger, pfleger — pfleger.
gütern — gütern (Gütern), prüder — prueder (Brüder).
Herzog — Herzog. vergihe — vergihe (vergiehe = bekenne).
güeter — güeter (Güter). Herr — (Herr).
Merhern — Merhern (Mähren), meren — (mehreren).
hundert — hundert. vnnsern — (unsern).
vorvordern — (Vorvordern);

re: treulich — treulich (treulich), swern — swern (schwören).

3.) ², ͨ zur Bezeichnung der Sylbe ur:
ingeantwurt — ingeantwurt, Brandenburg — Brandenburg.
Meideburg — Maidaburg (Magdeburg).

4.) ~ statt ra:
Pfaltzgrauen — (Pfalzgrafen), Marggrauen — (Markgrafen).

5.) Der mit s verbundene Strich zur Bezeichnung der Sylbe er:
vnser — unser. vnserm — unserm. Vnserr — unserer.

Die Höhersetzung eines Endbuchstaben, um dadurch die Auslassung eines oder mehrerer vorhergehenden Buchstaben anzudeuten, wurde nur wenig und nur am Ende der Zeile bei Unzulänglichkeit des Raumes gebraucht.

mͭ — mit, nͭ — nicht, hldt. — heldet (hält).

Im XVI. Jahrhundert ist bei flüchtigeren Handschriften das ausgelassene er kennbar an dem hinauf nach links gewundenen Zug, welcher aber bei den Buchstaben v und w durch einen sie von oben nach unten durchgehenden geraden Strich ersetzt wird:

d = der, closꝰ = (Kloster), ꝟ = ver, ꝟwalter = Verwalter, lẽg = (länger). w̶det = werdet, wirdet.

Ein am Ende des Wortes herunter oder auf der Linie nach geführter Strich deutet ein en, und mit dem das r vorstellen- in Häkchenstrich verbunden auch ein blosses n an:

dsslb = desselben, Glaubig = Glaubigern,
hab = haben, Zuweig = Zuweigern.
ervolg = ervolgen (erfolgen), beg = begeren.
bevelh = bevelhen (befehlen). hr = herren.
geistl = geistlichen.

Sonst drückte man in sehr flüchtigen Handschriften durch einen biegenden Zug in der Mitte des Wortes nicht nur das m und n, sondern auch u, ü und i, nicht selten auch e, und sogar r und a aus; bezeichnete auch wohl das i, u und ü mit einem Pünktchen oder Häkchen, welches aber oft fehlt, oder mit dem rechten Platze absteht. Das en am Ende des Wortes erscheint dann zuweilen als ein über das Wort nach rechts gewundener Endzug:

Ein = ein, einen, Ern̄ = Ernennen (vernehmen),
Eröff̄ = Eröffnen, khn̄ = khunen (können),
Eingelegt = Eingelegter, Entschliss = Entschliessen,
darzü = darzue, gschz = geschetz,
Munition = Munition, m̄ = meinem,
Niemd = Niemandt, nit = nicht, th = thün,
Jemd = Jemandt; Zuratt = Zuratten (rathen).
widert = widerl (wird), weit = weiter.

Unbegreiflich ist der Zug des h am Ende der Wörter in den Handschriften aus der Mitte des XVI. Jahrhunderts:
auh = auch, durh = durch, sih = sich.

Abkürzungen und durch bloße Anfangsbuchstaben (siglae) angedeutete Wörter.

dz = daz (das, daß).
D. L. = dein Lieb (deiner Liebden).
EE. AA. = Euer Andachten.
Ef. D. = Euer fürstl. Durchlaucht.
Ef. G. = Euer fürstl. Gnaden.
EG und egh = Euer Gnaden u. Günsten.
Eg und ge = Euer Gnaden und Gestrengen.
ogen = (obgenannt, -genannten).
E Khu (Ko) Mt = Euer kgl. Maj.

E. L. = Euer Lieb (Liebden).
EE. LL. = Euer Liebden (vielf. Z.).
e l v g = Euer Lieb u. Günsten.
E l G = Ehrenvester, lieber, Getreuer (auch in vielf. Z.).
Euer Mt = Euer Majestät.
E v = Euer Vesten (festen).
gnst = genedigist (gnädigst).
l. g. = lieber Getreuer, liebe Getreue.
obgnt = obgenannt.